

CULTURA STARČEVO-CRIȘ ÎN NORDUL MUNTENIEI. CERCETĂRI RECENTE LA SECIOU (JUD. PRAHOVA)

ALIN FRÎNCULEASA*, BIANCA PREDĂ*,
ADRIAN BĂLĂȘESCU**, ANDREI SOFICARU***,
OCTAV NEGREA*, TIBERIU NICA****

Keywords: Neolithic, Starčevo-Criș culture, ceramics, burial, chronology, radiocarbon data.

Abstract: This study aims to publish the results of the archaeological excavations carried out in 2012 in the Neoeolithic site from Boldești-Scăieni, Seciu neighbourhood (Prahova County). The surface excavated in 2012 was small, comprised of two sections. Extensive research was performed at the site in 2009; the results were published in a monography and in several studies. Archaeological artefacts specific to the Starčevo-Criș culture, especially ceramics, but also an inhumation burial of a child were unearthed in 2012. Archaeozoological material was also found. An Eneolithic dwelling attributed to the Stoicani-Aldeni cultural aspect was found above the Early Neolithic habitation layer. Two radiocarbon dates were obtained from samples taken from the Neolithic layer. They are presented and analysed in this paper in the broader context of the evolution of the Starčevo-Criș culture at the Lower Danube.

Cuvinte-cheie: neolitic, cultura Starčevo-Criș, ceramică, mormânt, cronologie, date radiocarbon.

Rezumat: În acest studiu ne-am propus publicarea rezultatelor cercetărilor arheologice derulate în anul 2012 în situl neoeolitic din localitatea Boldești-Scăieni, cartier Seciu (jud. Prahova). În campania respectivă au fost derulate cercetări arheologice restrânse, fiind trasate două secțiuni. Săpături mai extinse au fost realizate în acest sit în anul 2009, rezultatele obținute fiind deja valorificate atât monografic, cât și într-o serie de studii. În anul 2012 au fost descoperite materiale arheologice specifice culturii Starčevo-Criș, în special ceramică, dar și un mormânt de înhumare de subadult. De asemenea, a fost recuperat și material faunistic. Deasupra depozitului de locuire din epoca neolitică timpurie au fost descoperite și resturile unei locuințe eneolitice atribuită aspectului cultural Stoicani-Aldeni. Au fost realizate și două datări radiocarbon, probele fiind prelevate din nivelul de locuire neolitic, redactate și analizate în acest text în contextul mai larg al evoluției culturii Starčevo-Criș la Dunărea de Jos.

INTRODUCERE – DESPRE SIT ȘI SĂPĂTURA ARHEOLOGICĂ

Obiectivul arheologic de la Seciu este situat pe *Dealul Boldeștilor* sau *Culmea Seciu*, pe marginea nord-estică a unui deal aflat la 370 m altitudine (Pl. 1). Situl neo-eneolitic este cunoscut datorită cercetărilor arheologice preventive derulate în anul 2009 care au fost valorificate ulterior într-o serie de studii (Frînculeasa 2009; Frînculeasa, Negrea 2010a; 2010b; Frînculeasa *et alii* 2010), dar și monografic (Frînculeasa 2010, p. 121–135; 2011).

În anul 2012 au fost reluate cercetările, având drept obiective delimitarea perimetrului ocupat de locuirea eneolitică, obținerea unor detalii suplimentare privind evoluția acestui sit arheologic, prelevarea unor probe pentru realizarea unor datări absolute, determinări arheozoologice, descoperirea unor materiale arheologice utile unei discuții privind cronologia relativă a locuirii neolitice. Deoarece în prezent situl este ocupat de proprietăți particulare (construcții, grădini, gospodării), săpăturile arheologice au fost drastic limitate/condiționate. Au fost trasate două secțiuni, una la sud de DJ 232, pe proprietatea nr. 60, cealaltă la nord de același drum, la nr. 132 (Pl. 2/3). Prima secțiune a fost cercetată pentru identificarea limitei de sud a așezării eneolitice, a avut dimensiunile de 25×1,4 m și a fost orientată nord-sud. A doua secțiune a urmărit identificarea limitei de vest a așezării eneolitice. A fost amplasată la aproximativ 15 m vest de săpătura din anul 2009, orientată nord-sud și a avut dimensiunile de 7×2 m.

* Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, e-mail: alinfranculeasa@yahoo.com; preda.biancaelena@yahoo.com; octavnegrea@yahoo.com.

** Muzeul Național de Istorie a României, e-mail: abalasescu2005@yahoo.fr.

*** Institutul de Antropologie „Fr. Rainer”, București, e-mail: asoficar@yahoo.com.

**** Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București (doctorand), e-mail: tibinica@gmail.com.

Dacă în S.I au fost descoperite foarte puține materiale arheologice neolitice atribuite culturii Starčevo-Criș, între care se remarcă câteva unelte din silex (Pl. 11), dar și ceramică specifică, S.II a fost bogată în material ceramic atât decorat cu pictură, imprimat, incizat, dar și nedecorat. Cu excepția unui mormânt de înhumare și a unei gropi, nu au fost descoperite alte complexe, ci doar materiale arheologice aflate în poziție secundară.

În rândurile de mai jos ne-am propus să introducem în circulație materialele arheologice descoperite în campania din anul 2012 din așezarea Starčevo-Criș, dar le vom readuce în discuție și include analizei globale și pe cele din anul 2009, pentru ca în final să expunem câteva succinte considerații. Deoarece descoperirile și observațiile pentru nivelul de locuire Starčevo-Criș sunt inconsistente din punct de vedere cantitativ, apar ca inoportune discuții extinse în acest stadiu al cercetării.

DATE STRATIGRAFICE

În săpătura din anul 2009, la baza nivelului eneolitic gros de aproximativ 1,10 m în S.I și S.II și ceva mai subțire spre marginea de est a așezării în S.IV, respectiv 0,50 m (Frînculeasa 2011, p. 24), sub un strat de pământ cenușiu-negricios bogat în pigment de chirpici ars, gros de aproximativ 0,20 m, am identificat un strat nu foarte omogen, diferit din punct de vedere al cromaticii, al consistenței și al

compoziției. Acesta avea grosimea de aproximativ 0,25–0,30 m, era argilos și avea culoarea maronie. În compoziția acestui strat apăreau și pigmenți de chirpici ars și cărbune (Pl. 3/1, 3). Nu au fost identificate complexe arheologice. A fost descoperită numai ceramică Starčevo-Criș fragmentară neîntregibilă și doar 17 fragmente scheletice de mamifere (Frînculeasa 2011, p. 27; Popa *et alii* 2011, p. 84, tabel 5)¹.

Și stratigrafia secțiunii numărul II/2012 avea două secvențe culturale, respectiv una eneolitică atribuită aspectului cultural Stoicani-Aldeni, groasă de aproximativ 0,12 m, cealaltă neolitică aparținând culturii Starčevo-Criș, ce avea 0,40 m grosime, despărțite de o depunere naturală de culoare gălbuie, groasă de maximum 0,20 m. Stratul Starčevo-Criș avea culoarea negricioasă, compoziție argilooasă, pigmentată cu chirpici ars mărunțit (Pl. 3/2).

Corelând observațiile făcute în cele două campanii de cercetare, am putut avea o imagine parțială a evoluției sitului pe verticală, dar și informații privind situația naturală a terenului anterior locuirii preistorice. Astfel, diferența la care a fost identificat stratul arheologic neolitic în cele două campanii, dar și grosimea diferită a ambelor depozite arheologice, neolitic și eneolitic, se datorează dispunerii naturale a terenului, ce avea inițial o pantă de la est la vest. Depunerea arheologică a generat o orizontalizare a straturilor, iar spre final o restrângere a spațiului locuit, păstrându-se totuși panta spre est (Fig. 1).

Fig. 1. Reconstituirea profilului stratigrafic, orientare vest-est
(1=depunere eneolitică; 2=depunere neolitică).

MATERIALE ARHEOLOGICE DESCOPERITE

Secțiunea II/2012 a fost relativ bogată în material ceramic, atât din categoria celui decorat prin pictare, imprimare (motive precum brăduț, spic de grâu, fagure), incizare (motive în rețea, hașuri), dar și nedecorat. Ceramica, în cea mai mare parte grosieră, are pleavă în pastă, arsă negricios în interior și roșiatică la exterior. Câteva fragmente sunt modelate dintr-o pastă ce poate intra în categoria celei fine, degresantul utilizat pentru amestec fiind nisipul fin. Acestea au aplicată pe toată suprafața exterioară un slip de culoare

roșiatică. Cu excepția unui vas-altar zoomorfizat, nu a putut fi întregit niciun alt recipient.

Pentru pictură au fost folosite nuanțele de roșu, brun și alb. Dacă pictura cu brun-ciocolatiu în benzi apare pe mai multe vase, cea policromă a fost identificată doar pe un fragment de castron, unde albul delimitează decorul realizat cu brun-ciocolatiu pe fond roșu (Pl. 4/3, 8/2). A fost descoperită și ceramică cu pictură roșie ce reprezintă fondul exterior al vasului (Pl. 5). Un fragment ceramic cu corpul sferoidal are pe corp pictate cu alb două

¹ Numărul a fost unul limitat și datorită prelevării grosiere a materialului descoperit.

benzi verticale paralele (Pl. 7/12). Alte decoruri întâlnite sunt cele cu „spic de grâu” (Pl. 6/3, 4, 7), decor adâncit cu „unghia” (Pl. 6/8, 7/1, 2, 4), alveole adâncite pe buză (Pl. 8/17), decor incizat în motive unghiulare (Pl. 6/1), hașuri, rețea (Pl. 7/8, 9/13), brăuri alveolate etc.

Tipologia vaselor este una restrânsă (Fig. 2). Formele identificate constau în vase borcan, castroane, cupe cu picior, străchini, capace. Vasele borcan au buza dreaptă, gâtul scurt sau puțin înalt. Castroanele au baza groasă, înaltă uneori de câțiva centimetri. Au fost descoperite mai multe picioare cilindrice, goale în interior (Pl. 4/4, 5/2, 9/9–14), aparținând unor cupe. În nordul Munteniei, vase cu

astfel de picioare au fost descoperite și în săpăturile de la Coțatcu (Buzău) (Paveleț *et alii* 2010, fig. 5/8, 12), dar și prin cercetări de suprafață la Ceptura (Prahova) (Teodorescu 1963, p. 267, fig. 8), Croitori (Dâmbovița) și Grozăvești (Dâmbovița) (Frînculeasa 2006, pl. 5/3–4; 6/1–2; Ilie, Niță 2014, pl. 2) sau săpături arheologice la Ceptura (Lichiardopol 1984, fig. 2/3). Mai remarcăm descoperiri asemănătoare la Trestiana (Vaslui) (Popușoi 2005, fig. 56/2; 80/3–5), Măgura (Teleorman) (Mirea 2005), Negrași (Ilie *et alii* 2012, pl. 5/11), dar și în alte situri din România atribuite aceluiași orizont cronologic (Lazarovici 1979; 1984; Ursulescu 1984; Petre-Govora 1995, fig. 3/2).

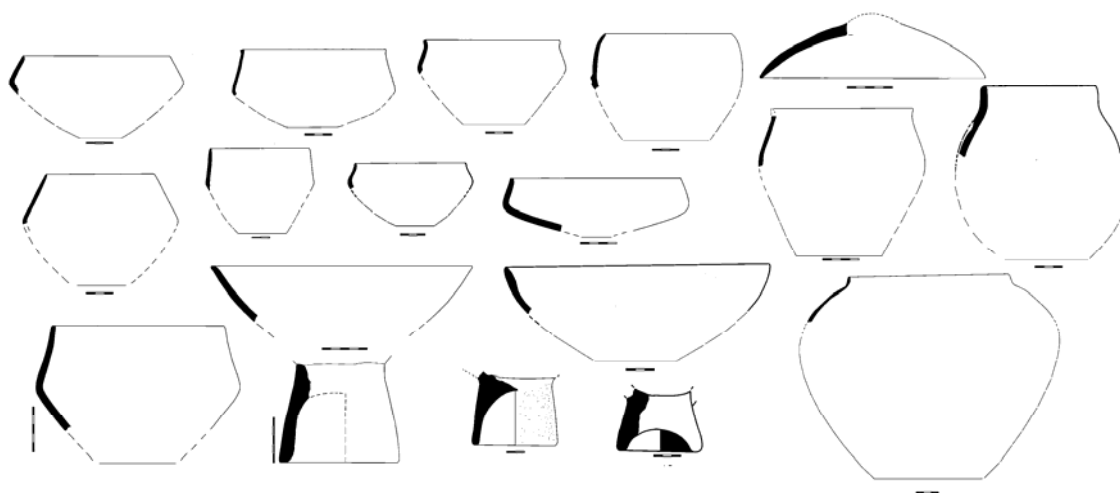

Fig. 2. Forme de vase Starčevo-Criș descoperite la Seciu.

Toată plastica provine din campania de cercetare derulată în anul 2009. În nivelul de locuire neolitic au fost descoperite trei piese cu atribute zoomorfe. Una reprezintă un *vas-altar* ce poate fi încadrat în categoria celor *zoomorfizate* (Pl. 10/1–2). Este compus dintr-un vas tronconic modelat și atașat pe partea dorsală a unei reprezentări zoomorfe căreia îi lipsește capul, rupt din vechime. Conform tipologiei realizate de Zoia Maxim, acest altar pare să fie o combinație între cel zoomorfizat și cel cu recipient circular (Maxim 1999, p. 62). În același nivel de locuire de la Seciu a mai fost descoperit un picior de altar cu profilul arcuit, care la partea superioară are aplicate două pastile – *ochi* (pl. 10/3–4). O astfel de piesă, dar la care ochii apar sub forma unor cercuri incizate, a fost descoperită recent în nordul Munteniei, la Coțatcu (Buzău), într-un nivel târziu de locuire Starčevo-Criș (Paveleț *et alii* 2010, fig. 9/14). Mai multe piese de acest tip au fost descoperite la Măgura (Mirea 2011, p. fig. 6). Aceste reprezentări au o largă

circulație, fiind cunoscute analogii și în Transilvania, la Leț (Covasna) (Zaharia 1964, fig. 7/18, 19; Buzea, Mateș 2008, pl. 5). *Vasele-altar* sunt prezente în cultura Starčevo-Criș, inclusiv în faza timpurie în sudul Munteniei (Mirea 2011)², frecvența lor crescând în ultimele etape (Lazarovici, Maxim 1995, p. 148; Maxim 1999; Buzea 2007, p. 283; Buzea, Mateș 2008; Andreescu, Mirea 2008)³. Piese de acest tip au fost descoperite atât în Europa Centrală, cât și în sudul continentului, având o evoluție ce poate fi urmărită până în eneolitic (Banffy 1997; Buzea 2007). Tot în acest sit a fost descoperit și un fragment de statueta zoomorfă din lut, modelată grosier, lipsită de detalii anatomice (Frînculeasa 2011, pl. 20/6).

² La Măgura au fost descoperite cel puțin 17 piese, din care niciuna zoomorfizată.

³ Vezi și descoperirea din anul 2013 a unui *vas-altar* în situl de la Negriștea (Galați): http://migl.ro/expo/temporare/2014/secvente/secvente_sit_negrilesti.html.

Au fost identificate câteva piese din silex, între care un gratoar pe lamă trapezoidală în secțiune (Pl. 11/1) și alte mici fragmente de lame (Pl. 11/2–4). Silexul are nuanțe de gălbui, maroniu, cenușiu sau negru. De asemenea, a fost descoperit și un fragment de topor din piatră, șlefuit (Pl. 11/7–8). Remarcăm și un os de mamifer cu urme de prelucrare, respectiv o secționare transversală (Pl. 11/5–6).

DETERMINĂRI ARHEOZOOLOGICE

Resturile faunistice recoltate din nivelul neolitic Starčevo-Criș nu sunt foarte numeroase, totalizând 101 resturi care cântăresc 523 grame. În cadrul acestui studiu arheozoologic sunt incluse și cele 17 resturi faunistice analizate anterior (Popa et alii 2011, p. 73–84). Materialul studiat este slab conservat și foarte puternic fragmentat, împiedicând de cele mai multe ori determinarea specifică a resturilor faunistice, ceea ce justifică faptul că 69,3% din

eșantion este indeterminabil. Fauna analizată prezintă toate caracteristicile unor resturi menajere (deșeuri de bucătărie), și anume o fragmentaritate crescută, urme de ardere și de tăiere, mai ales grosiere, ce se datorează dezarticulării animalelor.

Identificarea taxonomică a materialului osteologic s-a realizat în cadrul Laboratorului de Arheozoologie al Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare „Alexandra Bolomey” din cadrul Muzeului Național de Istorie a României. Metodologia privind diferențierea speciilor de ovicaprine și estimarea vârstelor de sacrificare a animalelor se regăsește în volumul *Oameni și animale. Strategii și resurse la comunitățile preistorice Hamangia și Boian* (Bălășescu, Radu 2004).

Lista taxonilor identificați este extrem de scurtă, ea reunind doar patru specii, dintre care trei sunt domestice: vita (*Bos taurus*), oaia (*Ovis aries*), porcul (*Sus domesticus*) și una sălbatică: castorul (*Castor fiber*). Mamiferele domestice predomină cu cele 30 de resturi care provin de la șase indivizi (tabel 1). Repartiția resturilor de mamifere pe elemente anatomice se regăsește în tabelul 2.

Specie	NR	%	NMI	%	G	%
<i>Bos taurus</i>	21	67,74	2	28,57	295	84,29
<i>Ovis/Capra</i>	6	19,35	1	14,29	25	7,14
<i>Ovis aries</i>	2	6,45	2	28,57	15	4,29
<i>Sus domesticus</i>	1	3,23	1	14,29	5	1,43
<i>Castor fiber</i>	1	3,23	1	14,29	10	2,86
total mamifere determinate	31	100,00	7	100,00	350	100,00
<i>Bos taurus/Cervus elaphus</i>	1				10	
Indeterminabile mamifere de talie medie	46				79	
Indeterminabile mamifere de talie mare	23				84	
total fauna	101				523	

Tabel 1. Repartiția numerică și procentuală a resturilor faunistice de mamifere descoperite în nivelul Starčevo-Criș de la Seciu (NR – număr de resturi; NMI – număr minim de indivizi; G – greutate).

Vita domestică (*Bos taurus*) are cea mai mare pondere ca NR și greutate. Ca număr minim de indivizi au fost identificați, pe baza uzurii dentare, un animal de circa 2–3 ani și unul de circa 3–4 ani. Vârstele de sacrificare sugerează consumul unor exemplare care au furnizat o carne de bună calitate, animalele fiind tăiate în momentul în care ele probabil atingeau o greutate optimă pentru ca randamentul la tăiere să fie maxim.

Oaia (*Ovis aries*) este reprezentată de doi indivizi identificați pe baza erupției și uzurii dentare, unul de 6–12 luni (stadiul C) și un altul de 3–4 ani (stadiul F) (stadiile dentare sunt după Payne 1973).

Ovicaprinele (*Ovis aries/Capra hircus*) prezintă șase resturi, cărora nu li s-a putut stabili o diagnoză precisă. Aceste fragmente, printre care și cele

dentare, atestă existența unui individ de 4–6 ani (stadiul G).

Porcul (*Sus domesticus*) este reprezentat doar printr-un rest de canin de femelă a cărui uzură și morfologie indică o vârstă de 2–3 ani.

Castorul (*Castor fiber*) este unicul mamifer sălbatic descoperit în nivelul neolitic (Bejenaru et alii 2013). Acesta este atestat printr-un rest de ulnă neepifizată proximal, care a aparținut unui individ juvenil/subadult.

Materialul faunistic analizat, extrem de redus numeric, nu ne permite să avansăm foarte multe concluzii. Cert este faptul că activitatea de creștere a animalelor este predominantă, mai ales a bovinelor, care sunt urmate la mare distanță de către ovicaprine.

Alte așezări din Muntenia, contemporane cu cea de la Seciu, pentru care s-au realizat studii de arheozoologie, sunt Măgura *Buduiasca* (Bălășescu 2014, p. 19) (NR = 157 resturi determinate specific) și Coțatcu (Bălășescu 2014, p. 19) (NR = 168). Și în cazul acestor două eșantioane, numărul de resturi determinate este redus. La Măgura predomină bovinele, urmate de către ovicaprine, în timp ce la Coțatcu, ovicaprinele sunt preponderente, fiind succedate de către vite. În ambele situri, porcinele au o frecvență extrem de redusă. Așezarea de la Seciu se aseamănă din

punct de vedere arheozoologic mai mult cu cea de la Măgura *Buduiasca* decât cu cea de la Coțatcu.

După cum se poate observa, numărul de analize arheozoologice realizate pentru situri din Muntenia este extrem de limitat (numai trei situri), din care doar un număr redus de resturi faunistice au putut fi determinate. În aceste condiții, putem înțelege de ce orice nou studiu arheozoologic asupra acestei perioade de început a neoliticului va putea aduce noi completări și lămuriri asupra paleoeconomiei animaliere a acestor comunități.

ELEMENT ANATOMIC	<i>Bos taurus</i>	<i>Ovis aries</i>	ovicaprine	<i>Sus domesticus</i>	<i>Castor fiber</i>	<i>Bos/Cervus</i>
Neurocranium	2					
Dentes sup.	3		1	1		
Mandibula	1					
Dentes inf.	2	2				
Dentes	1		1			
Costae	3					
Scapula	2		1			
Humerus			1			
Radius	1					
Ulna					1	
Metacarpus			1			
Pelvis	1					
Tibia	2		1			1
Calcaneus	1					
Metatarsus	1					
Phalanx 1	1					
TOTAL	21	2	6	1	1	1

Tabel 2. Repartiția pe elemente anatomice a resturilor faunistice de mamifere identificate din punct de vedere al speciei în nivelul Starčevo-Criș de la Seciu.

DATE ANTROPOLOGICE – COMPLEXE FUNERARE

În campania din anul 2012, în S.II, carou 1, la adâncimea de -0,80/-0,90 m, la baza depunerii arheologice, a fost descoperit un mormânt de inhumatie notat cu sigla M1 (Pl. 3/4). Era așezat chircit pe partea dreaptă, orientat aproximativ SSV–NNE. În umplutura gropii se găseau și oase de animale (cel mai probabil dintr-o groapă ce a deranjat mormântul), iar scheletul părea acoperit (parțial) cu fragmente de vase. De asemenea, fragmente ceramice au fost descoperite și lângă oase (Pl. 3/4–5). Scheletul de subadult de sex indeterminabil, cu vârsta de 7–8 ani (după lungimea maximă a femurului stânga de 248 mm), era bine conservat, dar mediu reprezentat din cauza lipsurilor din vechime. Deși nu s-a putut observa foarte clar, pare să fi fost deranjat de o groapă, însă nu trebuie exclusă nici conservarea precară a unor segmente osoase. S-au păstrat următoarele segmente:

- din craniu nu s-a păstrat niciun os, dar coloana vertebrală este reprezentată de patru fragmente de

arcuri, un corp de la o vertebră lombară, la acestea adăugându-se prima vertebră sacrală;

- centura pelvină este reprezentată de ilium, pubis, ischium de pe partea stângă, dar și de un pubis fragmentar de pe dreapta;

- de la oasele lungi doar femurul și peroneul stâng sunt relativ întregi, la care se adaugă fragmente de diafize de diferite dimensiuni de la tibia stângă, de la humerus, radius sau cubitus;

- s-au mai identificat un fragment de coastă, cinci epifize nesudate, fragmente de diafize și două falange.

* * *

Până în prezent, pentru teritoriul Munteniei, sunt cunoscute morminte Starčevo-Criș doar la Coțatcu (Buzău), iar la Măgura (Teleorman) au apărut oase izolate, între care și un craniu (Lazăr 2012, p. 32). Mormintele Starčevo-Criș au fost descoperite în așezări, în general izolate, uneori formând un grup, fără a se putea vorbi despre

cimitire propriu-zise decât în rare situații. La Trestiana a fost cercetat un număr de 11 morminte (dacă nu mai multe) (Popușoi 2005, p. 52), la Dudeștii-Vechi posibil patru morminte, la Ostrovul Corbului au fost descoperite șase, dintre care 4 sau 5 au fost reatribuite mezoliticului (Boroneanț 2010; 2012a, p. 198), la Schela Cladovei a fost descoperit cel mai mare lot de morminte, dintre care o parte importantă atribuite Mezoliticului (Boroneanț 2012a, p. 169–182, 198). În restul cazurilor apar unul-două morminte izolate, iar în câteva situații au fost cercetate morminte duble, cum sunt cele de la Valea Lupului (Comșa 1960, p. 85) sau Glăvăneștii-Vechi (Comșa 1995, p. 247, fig. 1).

Mormântul de la Seciu nu reprezintă o excepție, din areale apropiate provenind descoperirile de la Coțatcu, Voetin (Bobi, Paragină 1992, p. 16, fig. 16/1) sau Negrilești (Ilie *et alii* 2014, p. 193). La vest de râul Olt apar morminte la Calafat, Cârcea, Grădinile, Cuina Turcului, Ostrovul Corbului, Gornea (Comșa 1960; Lazăr 2008; 2012; Boroneanț 2012a). Dincolo de Carpați, sunt cunoscute descoperirile de la Gura Baciului, Cenad, Cernat, Cluj-Napoca, Cristian, Leț, Oradea, Sf. Gheorghe, Tășnad, Turia de Jos (Vlassa 1976; Luca *et alii* 2011; Lazăr 2008; 2012; Székely 2012, p. 25), iar în Moldova la Grumăzești, Pogorăști, Poienеști, Suceava, Valea Lupului și cele deja menționate de la Voetin și Negrilești (Comșa 1960, p. 84–86; 1995; Ursulescu 1978; Mantu 1991, p. 175, fig. 4; Bobi, Paragină 1992, p. 16, fig. 16/1; Popușoi 2005, p. 56–58; Lazăr 2008; 2012; Boroneanț 2012b, p. 30–31, fig. 5/2–3). Mormântul de la Negrilești (Galați) a fost descoperit recent. Scheletul se afla în poziție chircită, așezat pe partea dreaptă. Înhumatul a fost depus pe direcția nord-sud, craniul fiind la sud, cu fața spre est. Pe același nivel cu înhumatul, puțin spre est, au fost descoperite câteva fragmente ceramice specifice culturii Starčevo-Criș (Ilie *et alii* 2014, p. 193)⁴.

Oase umane izolate au fost descoperite în situri precum cele de la Măgura, Cuina Turcului, Gornea II, Grumăzești, Trestiana, Cârcea etc (Nica 1978, p. 18, fig. 14/4; Comșa 1995, p. 249; Lazăr 2008; 2012, p. 32; Ion *et alii* 2009; Boroneanț 2012a; 2012b).

În apropiere de Seciu cunoaștem doar un singur mormânt Starčevo-Criș, descoperit la Coțatcu (Buzău) (Fig. 3). Individul a fost înmormântat chircit accentuat, depus pe partea stângă, cu capul

orientat spre nord-est și picioarele spre sud-vest. Mormântul nu prezenta inventar funerar, dar în groapă se aflau pietre (Paveleț *et alii* 2010, p. 8, fig. 1), această situație găsindu-și analogii la Grumăzești (Boroneanț 2012b, p. 30). La Seciu, peste și lângă defunct, par să fi fost depuse fragmente ceramice. Acest ritual este binecunoscut în cazul mormintelor Starčevo-Criș din tot arealul⁵. Pentru zona de la nord de Dunăre, evidențiem descoperirile de la Trestiana, Gura Baciului, Poienеști, Valea Lupului, Gornea, Ostrovul Corbului, Leț, Suceava etc. (Lazăr 2008, p. 41–44). Astfel, de exemplu, cu excepția a două complexe, toate celelalte morminte de la Trestiana aveau această caracteristică (Popușoi 2005, p. 56).

CRONOLOGIA ABSOLUTĂ ȘI CEA RELATIVĂ

Având în vedere lipsa datelor de cronologie absolută pentru astfel de obiective arheologice, deși săpătura nu a fost una reprezentativă care să permită corelații specifice cu datele de cronologie relativă, am considerat util să obținem și date radiocarbon. Au fost prelevate două probe, una din M1 și alta din complexul 1 (groapă), bogat în oase de mamifere și ceramică specifică culturii Starčevo-Criș. Prima probă, din cpl. 1 (ID – DeA-4302: os de bovidu) are 6897 ± 34 BP. Calibrată în domeniul sigma 1, se află în intervalul 5806–5730 BC, iar în domeniul sigma 2 în intervalul 5880–5710 BC (fig. 5/a). A doua probă, având ID – DeA-4303, prelevată din M1 (os uman) are vârsta 6730 ± 29 BP. Calibrată în domeniul sigma 1, se află în intervalul 5665–5620 BC, iar în domeniul sigma 2 în intervalul 5710–5570 BC (Fig. 5/b).

Cele două date radiocarbon de la Seciu fac parte dintr-un lot relativ restrâns de astfel de analize pentru zona extracarpatică. Sunt cunoscute datele de la Măgura (Mirea 2005, fig. 8; Thissen 2012, tabel 2)⁶, Copăcelu/Râmnicu Vâlcea, iar la est de Carpați cele de la Trestiana (Mantu 2000). În comparație cu zona extracarpatică, pentru Banat, Transilvania, dar și zona Porților de Fier există un

⁵ Despre inventarul mormintelor Starčevo-Criș, vezi o discuție extinsă în: Lazăr 2008, p. 41–42.

⁶ Pentru Cpl. 13 mai sunt disponibile alte cinci date radiocarbon, dintre care una nu poate fi atribuită nivelului de locuire Starčevo-Criș (OxA-21404); acestea apar publicate doar calibrate (Walker, Bogaard 2011, p. 158, tabel 3), prin urmare nu au putut fi incluse în graficele cu înserieri cuprinse în acest text; datele sunt încadrate în intervalul 5840–5625 BC. Pentru nivelul cronologic timpuriu de la Măgura, au fost publicate recent cinci date radiocarbon (Bălășescu 2014, fig. 8).

⁴ Din descrierea complexului nu este clar dacă ceramica se afla în groapa mormântului sau în strat (în exterior), ceea ce ar indica cel puțin o situație stratigrafică mai complexă.

lot bogat de astfel de datări (Biagi, Spataro 2005; Biagi *et alii* 2005; Spataro 2006, tabel 2; Luca *et alii* 2008, tabel 2; 2011, fig. 6; Boroneanț 2012a, anexa 3; Bonsal *et alii* 2015). Datele obținute pentru situl de la Seciu sunt pe același palier cu cele de la Măgura (Mirea 2005, fig. 8; vezi și pentru Bulgaria: Bojadziev 1995, p. 161, 179–180),

dar și cu cele de la Parța, Foeni-Gaz sau Dudeștii Vechi, atribuite etapelor Starčevo-Criș IIB (Luca *et alii* 2011). De asemenea, sunt anterioare celor de la Copăcelu, Trestiana, Cârcea-Viaduct sau Gura Baciului. Cel mai probabil, datele radiocarbon de la Seciu se încadrează în intervalul suprapus de fazele Starčevo-Criș IIB–IIIA.

Fig. 3. Mormântul de la Coțatcu (Buzău) (fotografie Eugen Paveleț).

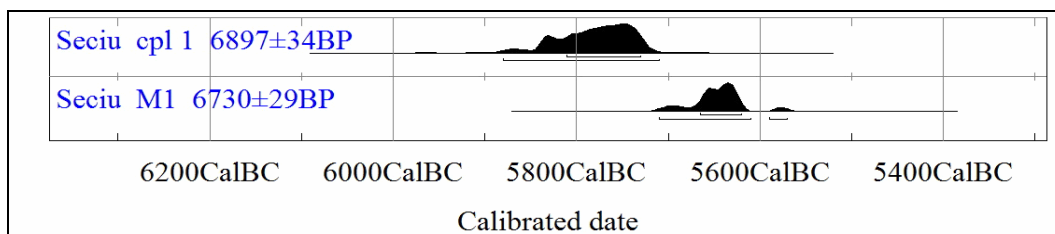

Fig. 4. Grafic înscriere date radiocarbon de la Seciu (OxCal v3.10, Bronk Ramsey 2005).

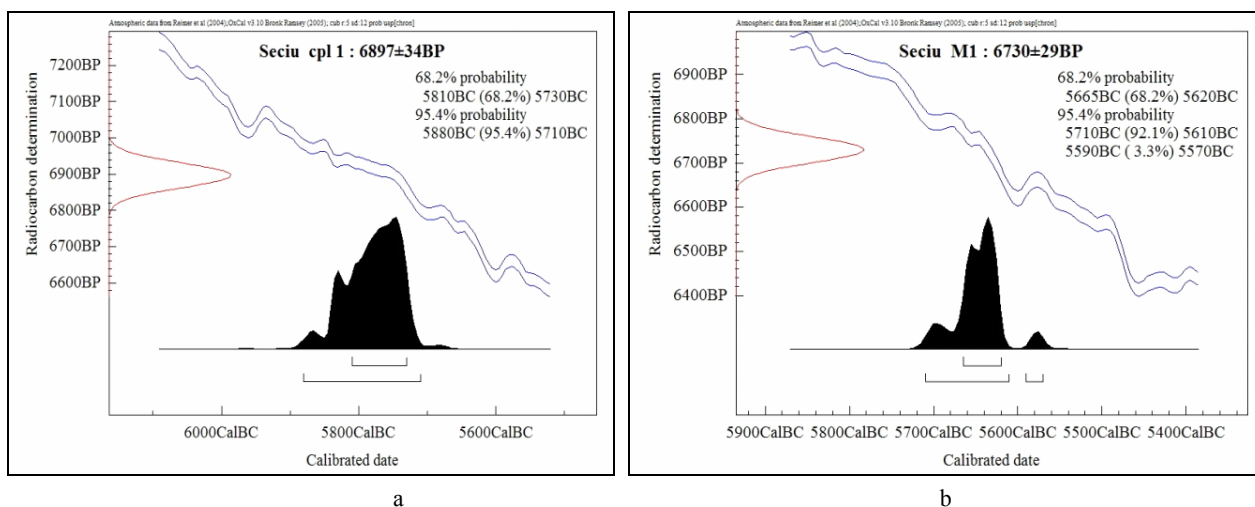

Fig. 5. Seciu: grafice datări radiocarbon (a – complexul 1; b – mormântul 1) (OxCal v3.10, Bronk Ramsey 2005).

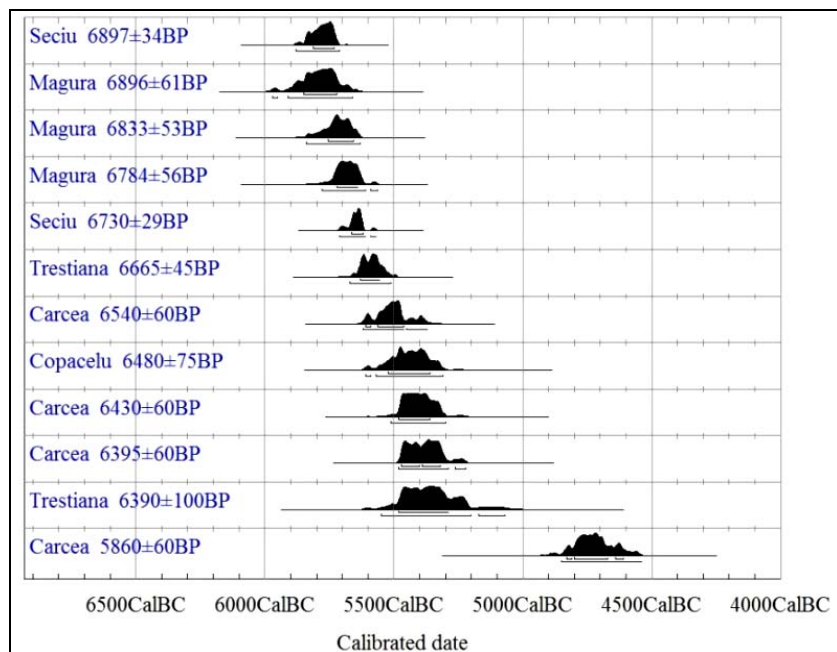

Fig. 6. Grafic cu înscrierea datelor radiocarbon Starčevo-Criș din zona extracarpatică (OxCal v3.10, Bronk Ramsey 2005).

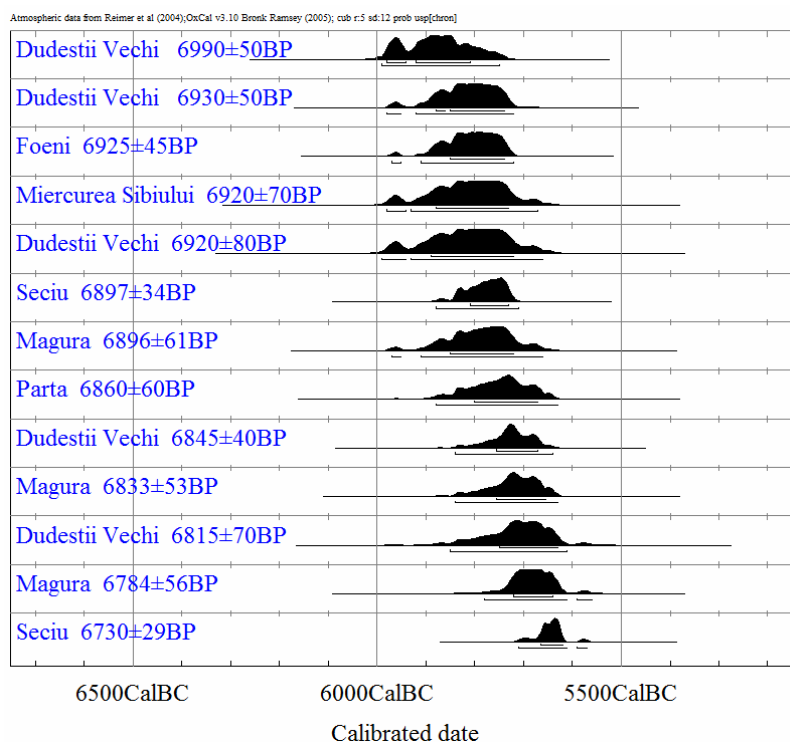

Fig. 7. Grafic cu înscrierea datărilor radiocarbon de pe teritoriul României pentru obiective Starčevo-Criș IIA – IIIA (OxCal v3.10, Bronk Ramsey 2005).

SCURTE CONSIDERAȚII PRELIMINARE

Locuirea Starčevo-Criș de la Seciu a fost surprinsă pe suprafețe relativ mici, de aceea observațiile nu sunt edificatoare pentru a dezvolta o discuție mai aplicată. De asemenea, din nivelul

neolitic a fost prelevat foarte puțin material faunistic, astfel că observațiile privind paleoeconomia acestei comunități nu pot avea decât un impact secundar.

În nordul Munteniei, *fosila directoare* prin care au fost identificate așezările/siturile Starčevo-Criș a fost ceramica grosieră cu pleavă în pastă,

suprafețele exterioare roșiatice, miezul negricios. În cantități extrem de reduse a fost descoperită ceramica ce are aplicată pe partea exterioară un fond de culoare roșie (Târgșoru Vechi, Budureasca, Fântânele, Ceptura de Sus, Urlați,

Tohani, Coțatcu, Seciu), ceva mai des apar benzi liniare sau unghiulare/meandrate realizate cu brun-ciocolatiu, foarte rar regăsim urme de culoare albă (Coțatcu, Seciu, Târgșoru Vechi) (Frînculeasa 2006).

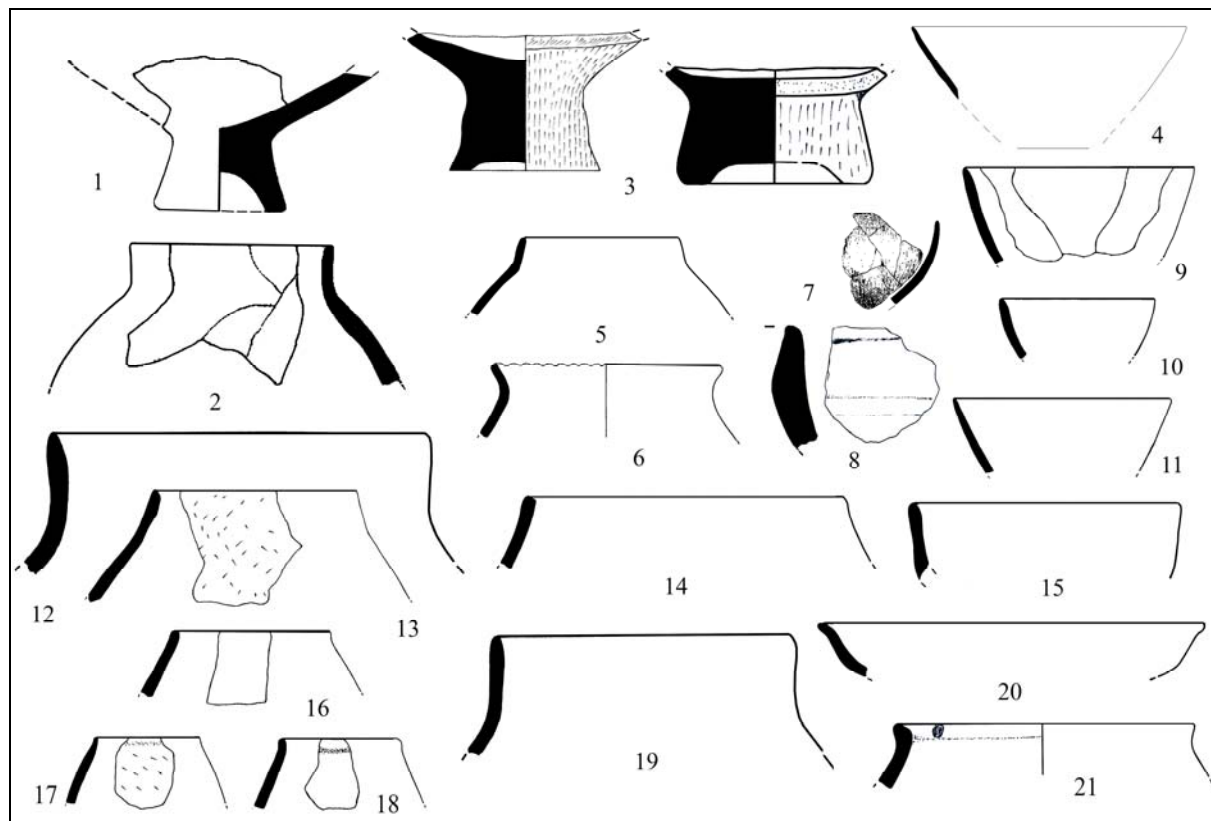

Fig. 8. Forme de vase Starčevo-Criș provenind din alte situri din județul Prahova: Ceptura (1–2), Târgșoru Vechi (3, 7, 9–11, 13–18), Budureasca (3, 14, 19); Urlați (5, 15, 20), Tohani (8), Ghinoiaica (4, 21) (după Teodorescu 1963; Lichirdopol 1984; Frînculeasa 2006; 2007).

Referitor la formele recipientelor din lut, nu putem remarca o prea mare diversitate, fiind identificate cupele cu picior cilindric sau conic, plin sau gol în interior, vasele globulare cu gât scurt sau mediu, vase borcan, castroane tronconice cu pereții ușor curbați, pahare și vase bitronconice etc. (Fig. 2; 8). Ceramica descoperită în siturile din nordul și centrul Munteniei are mai curând un aspect grosier, nelipsind totuși cea fină. Aspectul „rudimentar” al ceramicii Starčevo-Criș a fost explicat, potrivit conceptului difuzionist, printr-un proces de „barbarizare” prin care trece civilizația Starčevo-Criș pe măsură ce se depărtează de nucleu.

Ceramica pictată, descoperită în situri Starčevo-Criș de la nord de Dunăre, apare în cantități reduse. Astfel, ceramica pictată de la Măgura (Teleorman), din ambele niveluri de locuire, apare în procente ce nu depășesc 1% (Andreescu *et alii* 2008, p. 197),

deși loturile descoperite sunt foarte bogate. Un alt exemplu îl reprezintă Trestiana, unde ceramica pictată din ambele niveluri arheologice atinge procente de aproximativ 5–7% (Popușoi 2005, p. 79, 82). Și la Seciu, deși lotul de ceramică este unul restrâns, înregistrăm o situație asemănătoare cu cea de la Măgura.

La Târgșoru Vechi (Prahova), ceramica din ambele puncte nu depășește ca număr 200 de fragmente (Frînculeasa 2007, p. 13). Menționăm că celelalte loturi de ceramică prelevate din alte așezări din nordul Munteniei (cu excepția unor situri precum Seciu și Coțatcu) sunt de ordinul zecilor de fragmente, ceea ce a făcut ca, inițial, discuțiile să fie purtate în jurul câtorva cioburi⁷. În această situație, șansele de a descoperi ceramică

⁷ Teodorescu (1963) a avut la dispoziție doar câteva zeci de cioburi pentru studiul său.

pictată scade, cantitatea fiind determinată și de eșantionul prelevat. Pe de altă parte, vom evita să fundamentăm discuțiile asupra standardului de viață al unei societăți în funcție de categoria/tehnica de decor a ceramicii. Stadiul cercetării culturii Starčevo-Criș în spațiul abordat nu permite emiterea unor concluzii relevante. Mai curând, putem evidenția existența unei categorii ceramice de „lux”, care apare în depozitele arheologice în cantități reduse raportat la cea uzuală (Frînculeasa 2011, p. 28), statutul periferic al unora dintre situri putând influența și acest aspect.

Descoperirile de la Târgșoru Vechi (Prahova), Fântânele (Prahova), Budureasca (Prahova), Brătești de Sus (Dâmbovița), Ceptura de Sus (Prahova), Dulceanca (Teleorman), Coțatcu (Buzău) au fost inserate într-un interval cronologic Starčevo-Criș II final – Starčevo-Criș IIIA–B (Teodorescu 1963, p. 264; Frînculeasa 2006). Așezarea din *sectorul D* de la Târgșoru Vechi, dar și descoperirile izolate de la Ceptura, Sărăcești (Olt), Lapoș (Prahova) și Grozăvești (Dâmbovița) ar putea fi ulterioare celor de mai sus (Frînculeasa 2006). Informațiile de care dispunem sunt modeste, de aceea aceste încadrări cronologice trebuie privite cu rezerva de rigoare. Pe baza datărilor radiocarbon, putem admite ca nivelul de locuire de la Seciu să aparțină etapei IIB, probabil ușor anterior sau contemporan cu o parte din siturile expuse mai sus.

În nordul Munteniei, dar și sudul Moldovei, așezările Starčevo-Criș acoperă toată lățimea acestui areal, mai puțin Câmpia Brăilei/Bărăganul (Fig. 10). În zona de la sud de Carpații Meridionali, comunitățile neolitice ating zona colinară, infiltrându-se pe văi cu debite relativ modeste sau chiar de râuri secundare. Se întind ca un evantai de la est la vest, pornind din zona Râmnicului Sărat (Coțatcu, Pruneni), apoi pe valea Slănicului la Băiești, mai la sud-est la Pietroasele, pe valea Budureasca (Ghinoaică, Budureasca, Fântânele) sau în apropierea acesteia, la Ceptura. Așezarea de la Urlați este amplasată pe un martor de terasă de pe marginea unui pârâu, care pare că se vărsa în Cricovul Sărat, zona fiind în prezent mlăștinoasă. La vest de Urlați au fost reperate siturile din câmpie, de la Târgșorul Vechi, Ploiești, Păulești. Apoi, tot în bazinul Teleajenului, dar mai spre nord în zona colinară, sunt cunoscute descoperirile de la Seciu (2 situri) și, posibil, de la Gura Vîtioarei. Mai spre vest remarcăm siturile din zona piemontană, din bazinele Dâmboviței și Neajlovului, cum ar fi cele de la Brătești, Grozăvești,

Croitori. În schimb, bazinul Oltului este foarte bine marcat de astfel de descoperiri (Mirea 2005).

Prezența și dispunerea geografică a acestor situri, deși identificarea lor este rodul unor cercetări restrânse sau al descoperirilor de suprafață, arată o acoperire intensă a acestui spațiu. Astfel, se prefigurează o imagine relativ diferită de ceea ce se știa despre cultura Starčevo-Criș în Muntenia. Această provincie este parte a aceluiași proces de neolitizare, evidențiat prin descoperiri în Oltenia sau Transilvania. În stadiul actual al cercetării se observă că, în nordul Munteniei, începutul locuirii Starčevo-Criș este situat pe un nivel cronologic ce corespunde intervalului încadrat de finalul fazei a doua și începutul următoarei. Aceste așezări au o evoluție cronologică ulterioară celei de la Măgura-Buduiasca, unde a fost evidențiată o pătrundere de la sud de Dunăre la un nivel Starčevo-Criș IIB–IIIA. Dacă avem în vedere poziționarea geografică și contextul geomorfologic ale siturilor de la Seciu și Măgura, aflate la circa 125 km (coliniar) unul de altul, în medii geografice net diferite, și corelăm datele radiocarbon obținute, putem presupune apariția chiar mai timpurie a așezărilor Starčevo-Criș în zona de sud. De altfel, la Măgura, a fost cercetată o așezare Starčevo-Criș timpurie cu analogii crono-culturale ce pot fi identificate în regiuni precum Oltenia sau Transilvania, în ceea ce a fost definit drept orizontul Gura-Baciului-Cârcea-Ocna Sibiului sau *Precriș* (Andreescu, Mirea 2008).

Luând în calcul cele expuse, prezumăm că locuiri situate între acest orizont timpuriu și cele Starčevo-Criș IIB (eventual IIIA) de la Măgura și Seciu, vor fi identificate în viitor cel puțin în zona de sud a Munteniei. Aceasta dacă nu cumva ele sunt deja prezente între cele semnalate, dar lipsa unor săpături arheologice mai extinse și a datărilor radiocarbon ar fi influențat încadrările și discuțiile asupra cronologiei relative.

Descoperirile de la Seciu, deși inconsistente, vin să completeze un vid de informații ce reflectă mai curând lipsa cercetărilor, nu o situație obiectivă legată de evoluția culturii Starčevo-Criș. Cel mai probabil nordul Munteniei a fost „prins” în aceleași evenimente ce se petrec pe spații mai largi la nordul Dunării de Jos, legate de procesul de neolitizare, cronologia și intensitatea acestora având o serie de caracteristici regionale ce vor putea fi precizate și expuse analizelor probabil de cercetări viitoare.

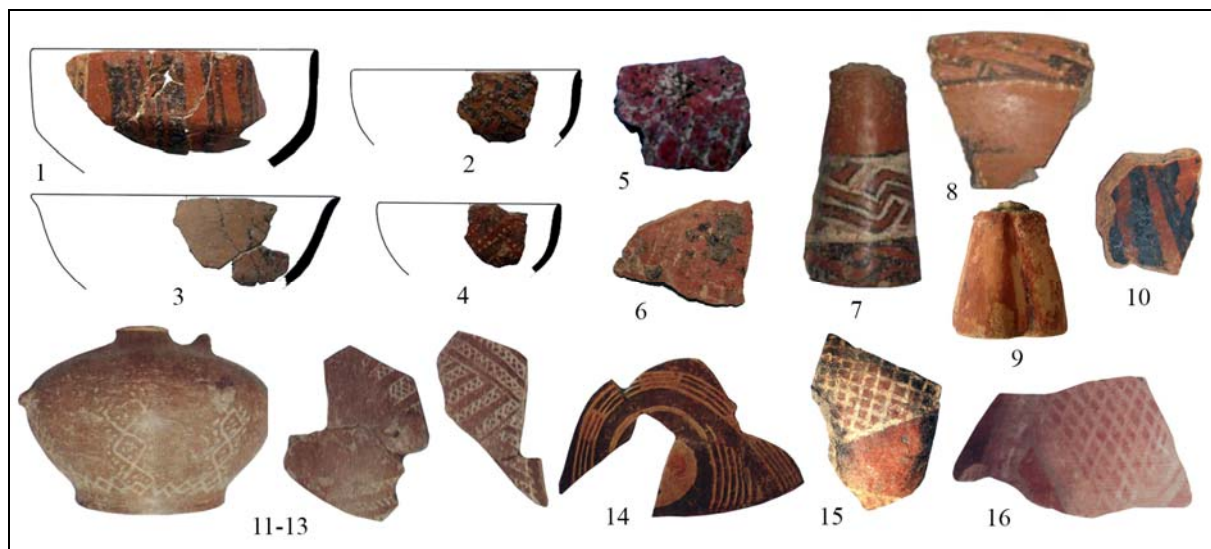

Fig. 9. Ceramică Starčevo-Criș pictată, descoperită în situri din arealul extracarpatic: Măgura (1–4), Coțatcu (5–6), Cârcea (11–14, 16), Negrași (7–10), Cuina Turcului (15) (după Nica 1978; Mirea 2005; Paveleț et alii 2010; Ilie et alii 2012).

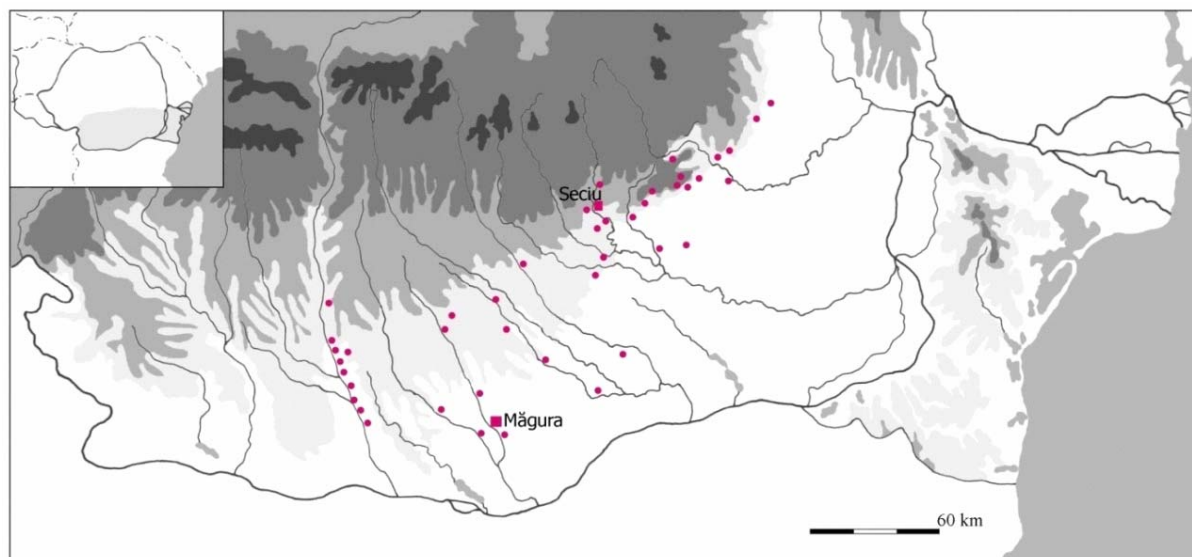

Fig. 10. Descoperiri atribuite culturii Starčevo-Criș în Muntenia (după Frînculeasa 2010, pl. 2; cu completări).

MULȚUMIRI

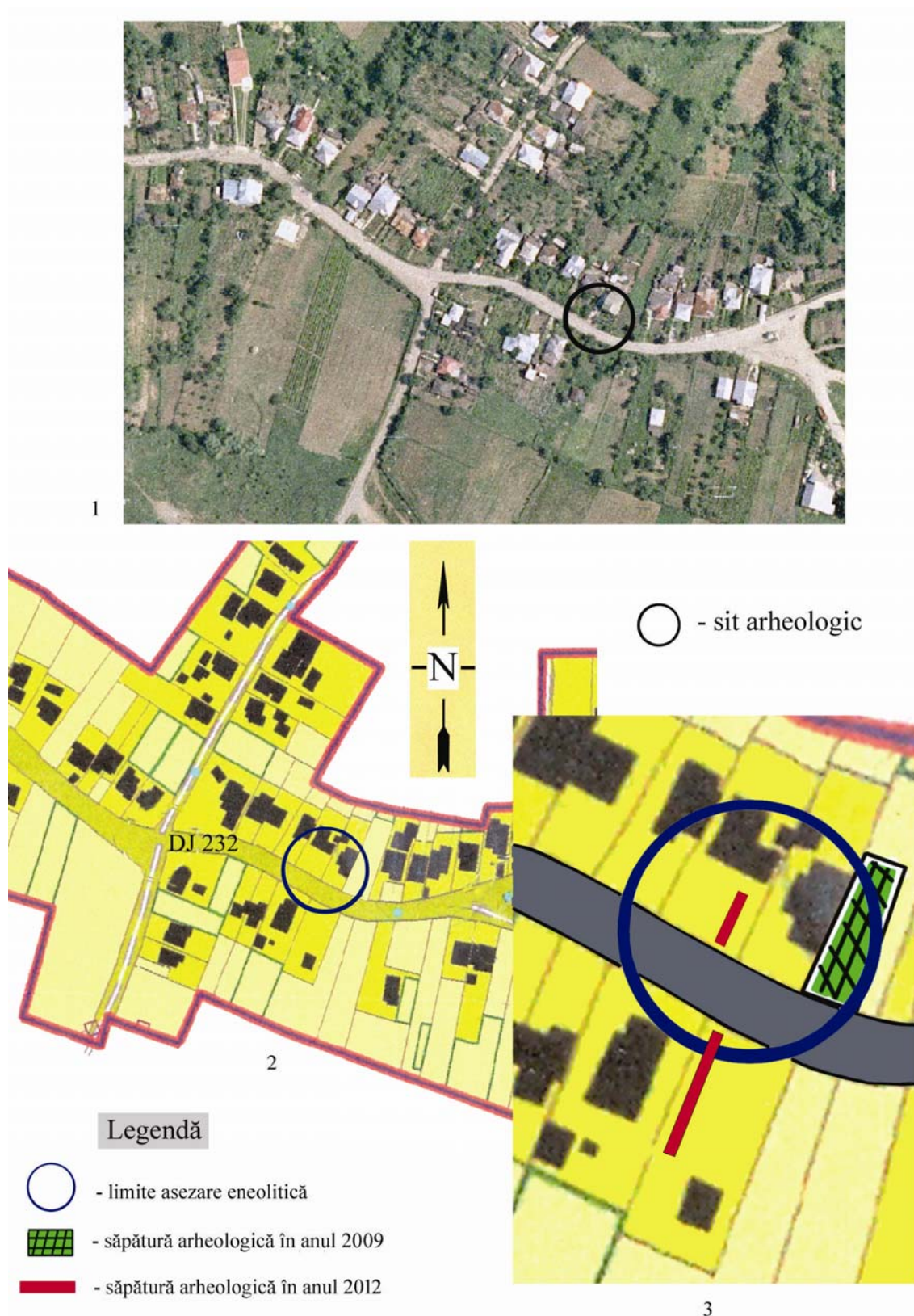
Studiul arheozoologic (A.B.) a fost realizat în cadrul unui grant al Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică, CNCS – UEFISCDI, număr proiect PN-II-ID-PCE-2011-3-1015. Mulțumim colegilor Radian Andreescu, Eugen Paveleț, Pavel Mirea pentru o serie de imagini cu ceramică pictată de la Măgura și Coțatcu și cu mormântul de la Coțatcu.

BIBLIOGRAFIE

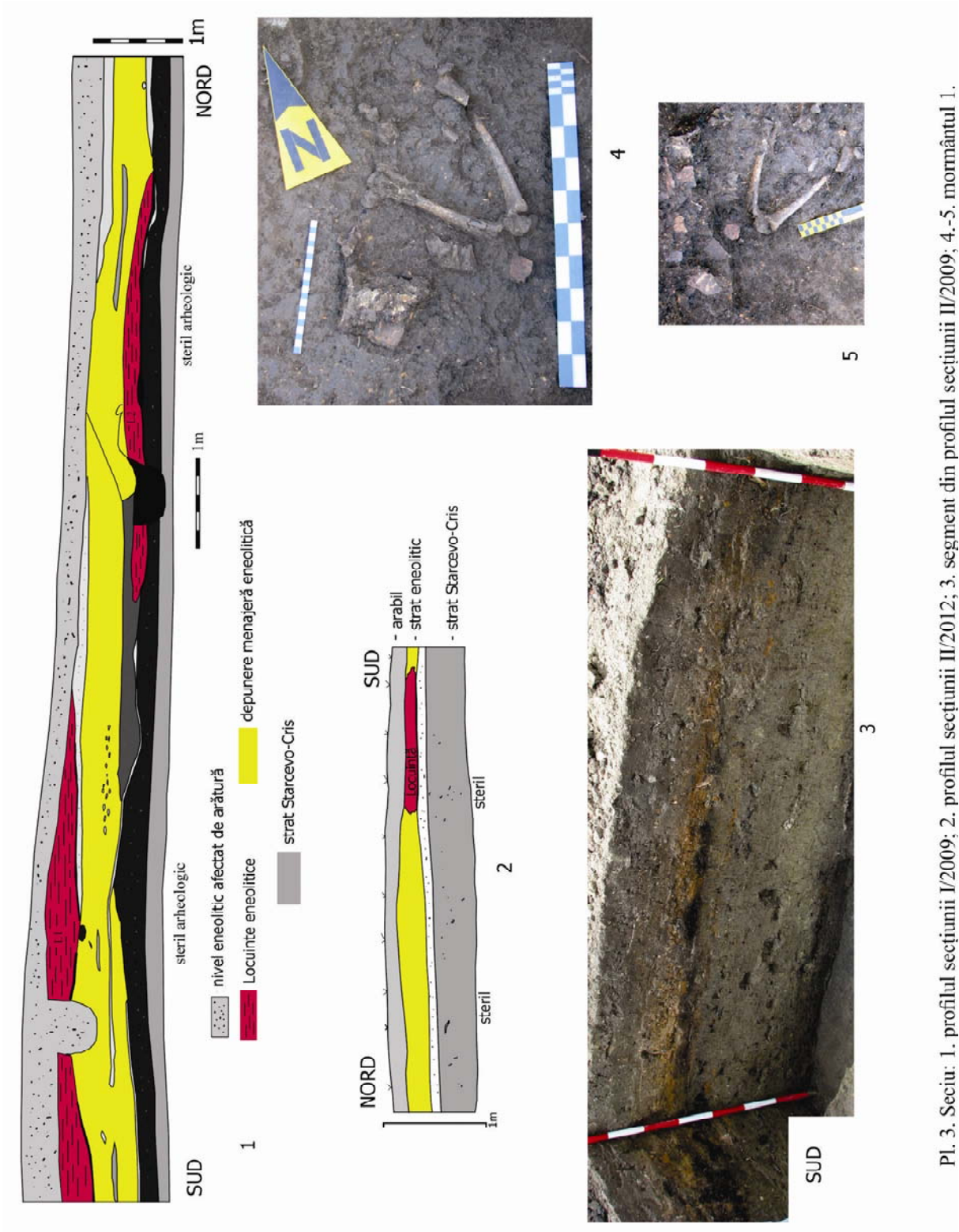
- Andreescu, Mirea 2008 – R. Andreescu, P. Mirea, *Teleorman Valley. The beginning of the neolithic in Southern Romania*, ActaTS 7, 2008, p. 57–75.
- Andreescu et alii 2008 – R. Andreescu, P. Mirea, I. Torcică, P. Zaharia, M. Dumitru, *Măgura, com. Măgura, jud. Teleorman*, CCA, campania 2007, Iași 14–17 mai 2008, p. 195–198.
- Banffy 1997 – E. Banffy, *Cult Objects of the Neolithic Lengyel Culture. Connection and Interpretation*, Budapesta, 1997.
- Bălășescu 2014 – A. Bălășescu, *Arheozoologia neo-eneoliticului de pe Valea Teleormanului*, Cercetări Pluridisciplinare 14, Cluj Napoca, 2014.
- Bălășescu, Radu 2004 – A. Bălășescu, V. Radu, *Oameni și animale. Strategii și resurse la comunitățile preistorice Hamangia și Boian*, Cercetări Pluridisciplinare 9, Târgoviște, 2004.
- Bejenaru et alii 2013 – L. Bejenaru, S. Stanc, M. Popovici, A. Bălășescu, *Beavers (Castor fiber) in the Past: Holocene Archaeological Evidence for Beavers in Romania*, International Journal of Osteoarchaeology, 2013, DOI: 10.1002/oa.2306.
- Biagi, Spataro 2005 – P. Biagi, M. Spataro, *New observation on the radiocarbon chronology on the Starčevo-Criș and Körös culture*, în: L. Nikolova, J. Higgins (eds.), *Prehistoric Archaeology & Anthropological Theory and Education*, RPRP 6–7, 2005, p. 35–40.

- Biagi et alii 2005 – P. Biagi, S. Shenan, M. Spataro, *Rapid rivers and slow seas? New data for the radiocarbon chronology of the Balkan Peninsula*, în: L. Nikolova, J. Higgins (eds.), *Prehistoric Archaeology & Anthropological Theory and Education*, RPRP 6–7, 2005, p. 41–52.
- Bobi, Paragină 1992 – V. Bobi, A. Paragină, *Stațiunea arheologică Voetin, jud. Vrancea*, MCA 17 (Ploiești 1983), 1992, p. 15–29.
- Bojadziev 1995 – Y. Bojadziev, *Chronology of Prehistoric Cultures in Bulgaria*, în: D. W. Bailey, I. Panayotov (eds.), *Prehistoric Bulgaria*, Monographs in World Archaeology 22, Madison, 1995, p. 149–191.
- Bonsall et alii 2015 – C. Bonsall, R. Vasić, A. Boroneanț, M. Roksandic, A. Soficaru, K. McSweeney, A. Evatt, U. Agurajua, C. Pickard, V. Dimitrijević, T. Higham, D. Hamilton, G. Cook, 2014, *New AMS 14C dates for human remains from Stone Age sites in the Iron Gates reach of the Danube, Southeast Europe*, Radiocarbon 57, 1, 2015, p. 33–46.
- Boroneanț 2010 – A. Boroneanț, *Ostrovul Corbului – o discuție asupra mormintelor mezolitice și neolitice timpurii*, BMJT 2, 2010, p. 5–27.
- Boroneanț 2012a – A. Boroneanț, *Aspecte ale tranziției de la mezolitic la neoliticul timpuriu în zona Porțile de Fier*, Cluj-Napoca, 2012.
- Boroneanț 2012b – A. Boroneanț, *The archaeological excavation at Grumăzești - Neamț. Part I - refitting the puzzle*, SP 9, 2012, p. 25–47.
- Buzea 2007 – L. D. Buzea, *Descoperiri Cucuteni-Ariușd de la Păulenii Ciuc – Dâmbul Cetății (jud. Harghita). Modele de Altărașe*, MemAnt 27, 2007, p. 277–292.
- Buzea, Mateș 2008 – L. D. Buzea, A. Mateș, *Modele miniaturale de altare descoperite la Olteni – „Cariera de nisip”, Situl B, jud. Covasna*, Angustia 12, 2008, p. 41–56.
- Comșa 1960 – E. Comșa, *Contribuție cu privire la riturile funerare din epoca neolitică de pe teritoriul țării noastre*, în: *Omagiu lui Constantin Daicoviciu*, București, 1960, p. 83–104.
- Comșa 1995 – E. Comșa, *Mormintele ale purtătorilor culturii Starčevo-Criș descoperite în Moldova*, ActaMN 32, 1, 1995, p. 245–256.
- Frînculeasa 2006 – A. Frînculeasa, *Cultura Starčevo-Criș în Muntenia (Cu privire specială asupra centrului și nordului Munteniei)*, Valachica 19, 2006, p. 35–56.
- Frînculeasa 2007 – A. Frînculeasa, *Descoperiri arheologice din epoca neo-eneolitică la Târgșoru Vechi, județul Prahova*, Cumidava 29, 2007, p. 11–27.
- Frînculeasa 2009 – A. Frînculeasa, *Vasele din lut descoperite în așezarea din epoca eneolitică de la Seciu (jud. Prahova)*, Danubius 27, 2009, p. 5–38.
- Frînculeasa 2010 – A. Frînculeasa, *Epoca neolitică în nordul Munteniei (Contribuții arheologice asupra evoluției comunităților umane în epoca neolitică în nordul Munteniei)*, Ploiești, 2010.
- Frînculeasa 2011 – A. Frînculeasa, *Seciu-județul Prahova un sit din epoca neo-eneolitică în nordul Munteniei*, București, 2011.
- Frînculeasa, Negrea 2010a – A. Frînculeasa, O. Negrea, *Un sit din epoca neo-eneolitică în zona colinară a Munteniei – Seciu, jud. Prahova*, BMJT 2, 2010, p. 45–68.
- Frînculeasa, Negrea 2010b – A. Frînculeasa, O. Negrea, *Plastica antropomorfă și zoomorfă din situl neo-eneolitic de la Seciu (jud. Prahova)*, MemAnt 25–26 (2008–2009), 2010, p. 115–138.
- Frînculeasa et alii 2010 – A. Frînculeasa, M. Mărgărit, E. Popa, *About the organic material industry from the Gumelnița settlement Seciu – Prahova District*, Annales d'Université „Valahia” Târgoviște, Section d'Archéologie et d'Histoire 12, 1, 2010, p. 123–138.
- Ilie, Niță 2014 – A. Ilie, L. Niță, *Date despre piesele litice din așezarea Starčevo-Criș de la Croitori, com. Uliești, jud. Dâmbovița*, în: C. E. Ștefan, M. Florea, S. C. Ailincăi, C. Micu (eds.), *Studii privind preistoria sud-estului Europei*, Volum dedicat memoriei lui Mihai Șimon, Biblioteca Istro-Pontică, Seria arheologie 10, Brăila, 2014, p. 63–66.
- Ilie et alii 2012 – C. Ilie, P. Ciobotaru, A. I. Adamescu, O. Cotoi-Solieriu, D. Alecsă, *Descoperiri recente în situl arheologic Negrilești, județul Galați*, Danubius 30, 2012, p. 7–40.
- Ilie et alii 2014 – C. Ilie, P. Ciobotaru, M. Nicu, D. Alecsă, O. Cotoi-Solieriu, *Negrilești, sat Negrilești, Județul Galați Punct: „Negrilești-Curtea Școlii”*, CCA, campania 2013, Oradea 5–7 iunie 2014, p. 192–194.
- Ion et alii 2009 – A. Ion, A. D. Soficaru, N. Mirițoiu, *Dismembered human remains from the „Neolithic” Cârcea site (Roumania)*, SP 6, 2009, p. 47–79.
- Lazarovici 1979 – Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, Cluj-Napoca, 1979.
- Lazarovici 1984 – Gh. Lazarovici, *Neoliticul timpuriu în România*, ActaMP 8, 1984, p. 48–104.
- Lazarovici, Maxim 1995 – Gh. Lazarovici, Z. Maxim, *Gura Baciului*, Cluj-Napoca, 1995.
- Lazăr 2008 – C. Lazăr, *Inventarul funerar din mormintele culturii Starčevo-Criș. Studiu de caz, Satu Mare*, Studii și Comunicări Seria Arheologie 23–24, 1, (2006–2007) 2008, p. 26–72.
- Lazăr 2012 – C. Lazăr (ed.), *The catalogue of the Neolithic and Eneolithic funerary findings from Romania*, Târgoviște, 2012.
- Lichiardopol 1984 – D. Lichiardopol, *Un cuptor aparținând culturii Criș descoperit la Ceptura*, SCIVA 35, 1, 1984, p. 80–84.
- Luca et alii 2008 – S. A. Luca, D. Diaconescu, C. I. Suciu, *Archaeological research in Miercurea Sibiului – Petriș (Sibiu County, Roumania): the Starčevo-Criș level during 1997–2005 (a preliminary report)*, Documenta Praehistorica 35, 2008, p. 325–343.
- Luca et alii 2011 – S. A. Luca, C. I. Suciu, F. Dumitrescu-Chioar, *Starčevo-Criș Culture in Western part of Romania – Transylvania, Banat, Crișana, Maramureș, Oltenia and Western Muntenia: repository, distribution map, state of research and chronology*, în: S. A. Luca, C. I. Suciu (eds.), *The First Neolithic Sites in Central/Sout-East European Transect. Volume II: Early Neolithic (Starčevo-Criș) Sites on the Territory of Roumania*, BARIntSer 2188, Oxford, 2011.
- Mantu 1991 – C. M. Mantu, *The Starčevo-Criș settlement from Poieniști (Vaslui-county)*, Banatica 11, 1991, p. 175–183.
- Mantu 2000 – C. M. Mantu, *Relative and absolute chronology of the Romanian Neolithic*, Analele Banatului SN 7–8 (1999–2000), 2000, p. 75–105.
- Maxim 1999 – Z. Maxim, *Neo-eneoliticul din Transilvania*, Cluj-Napoca, 1999.
- Mirea 2005 – P. Mirea, *Considerații asupra locuirii Starčevo-Criș din sud-vestul Munteniei*, CCDJ 22, 2005, p. 37–52.
- Mirea 2011 – P. Mirea, *Between Everyday and Ritual Use – ‘Small Altars’ or ‘Cult Tables’ from Măgura ‘Buduiasca’, Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds*, BMJT 3, 2011, p. 41–57.

- Nica 1978 – M. Nica, *Nouvelles données sur le néolithique ancien d'Olténie*, Dacia NS 21, 1978, p. 13–53.
- Paveleț et alii 2010 – E. Paveleț, L. Grigoraș, R. Andreescu, *Date inedite privind locuirea Starčevo-Criș de la Coțatcu, com. Podgoria, jud. Buzău*, Mousaios 15, 2010, p. 7–22.
- Payne 1973 – S. Payne, *Kill-off patterns in sheep and goat: the mandibles from Asvan Kale*, Anatolian Studies 23, 1973, p. 281–303.
- Petre-Govora 1995 – Gh. Petre-Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, 1995.
- Popa et alii 2011 – E. Popa, V. Radu, A. Bălășescu, *Studiul materialului faunistic eneolitic*, în: A. Frînculeasa, *Seciu-județul Prahova un sit din epoca neo-eneolitică în nordul Munteniei*, București, 2011, p. 73–84.
- Popușoi 2005 – E. Popușoi, *Trestiana. Monografie arheologică*, Bârlad, 2005.
- Spataro 2006 – M. Spataro, *Pottery Tipology versus Technological Choices: an Early Neolithic Case Study from Banat (Roumania)*, Analele Banatului SN 14, 1, 2006, p. 63–77.
- Székely 2012 – Z. Székely, *Cultura Criș în lumina săpăturilor de la Turia (jud. Covasna)*, în: Z. Székely, *Lucrări alese*, Sfântu Gheorghe, 2012, p. 24–27.
- Teodorescu 1963 – V. Teodorescu, *Cultura Criș în centrul Munteniei (Pe baza săpăturilor arheologice de la Tîrșorul Vechi)*, SCIV 14, 2, 1963, p. 252–274.
- Thissen 2012 – L. Thissen, *Starčevo – Criș pottery from TELEOR 003, S Romania*, BMJT 4, 2012, p. 5–45.
- Ursulescu 1978 – N. Ursulescu, *Mormintele Criș de la Suceava - Platoul Cimitirului*, Suceava V, 1978, p. 81–88.
- Ursulescu 1984 – N. Ursulescu, *Evoluția culturii Starčevo-Criș pe teritoriul Moldovei*, Suceava, 1984.
- Vlassa 1976 – N. Vlassa, *Un mormânt de înhumatie aparținând culturii Criș timpurii din Transilvania*, în: N. Vlassa, *Neoliticul Transilvaniei. Studii, articole, note*, Cluj-Napoca, 1976, p. 83–87.
- Walker, Bogaard 2011 – A. Walker, A. Bogaard, *Preliminary Archaeobotanical Results from Teleor 003/ Măgura „Buduiasca”*, în: S. Mills, P. Mirea (eds.), *The Lower Danube in Prehistory: landscape changes and human-environment interactions, Proceedings of the International Conference Alexandria, 3–5 November 2010*, p. 151–159, Publicațiile Muzeului Județean Teleorman III, 2011.
- Zaharia 1964 – E. Zaharia, *Considerații despre cultura Criș, pe baza sondajelor de la Leț*, SCIV 15, 1, 1964, p. 19–44.

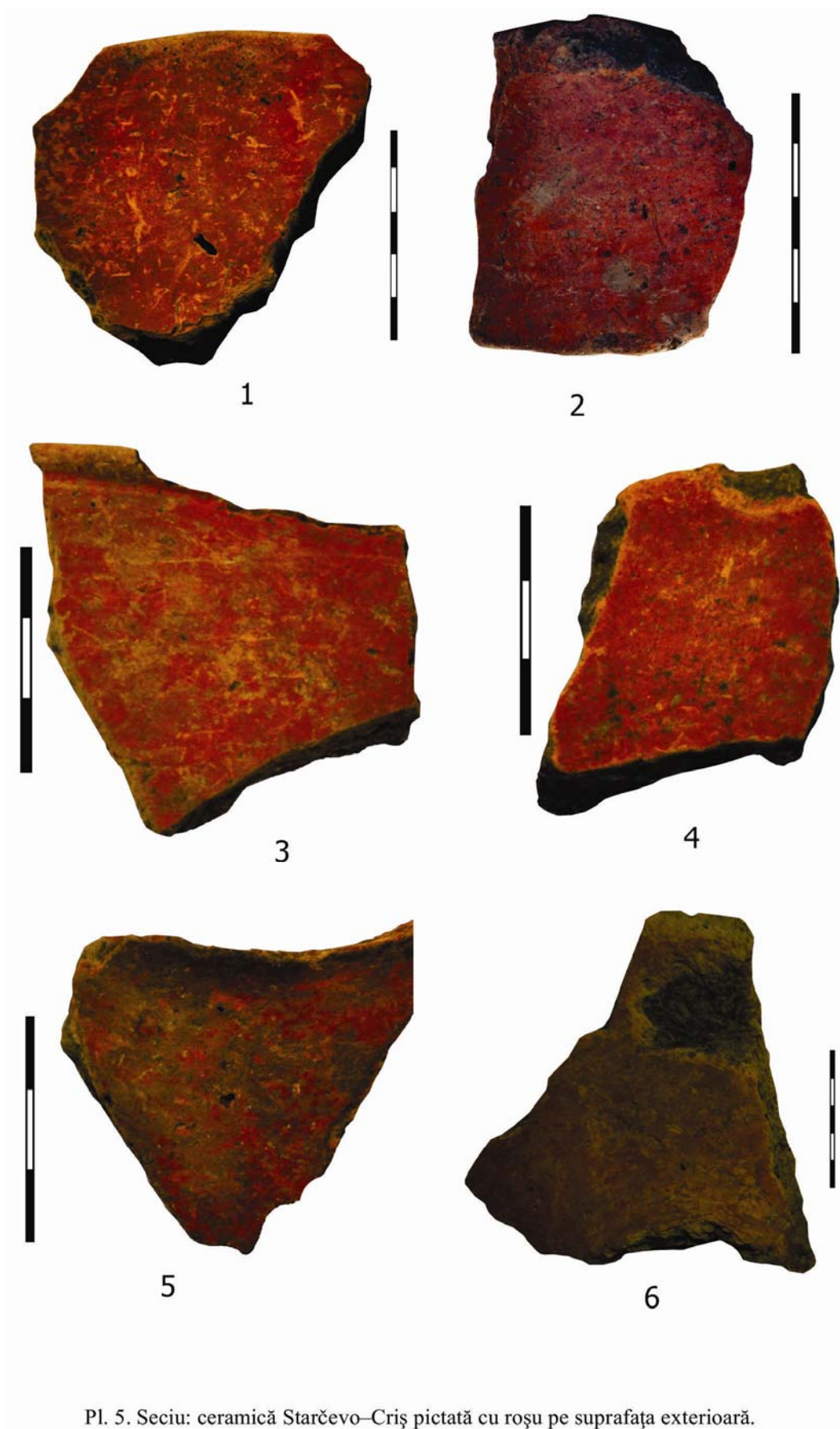
Pl. 2. Seciu: 1.–2. amplasamentul sitului; 3. suprafețele cercetate.

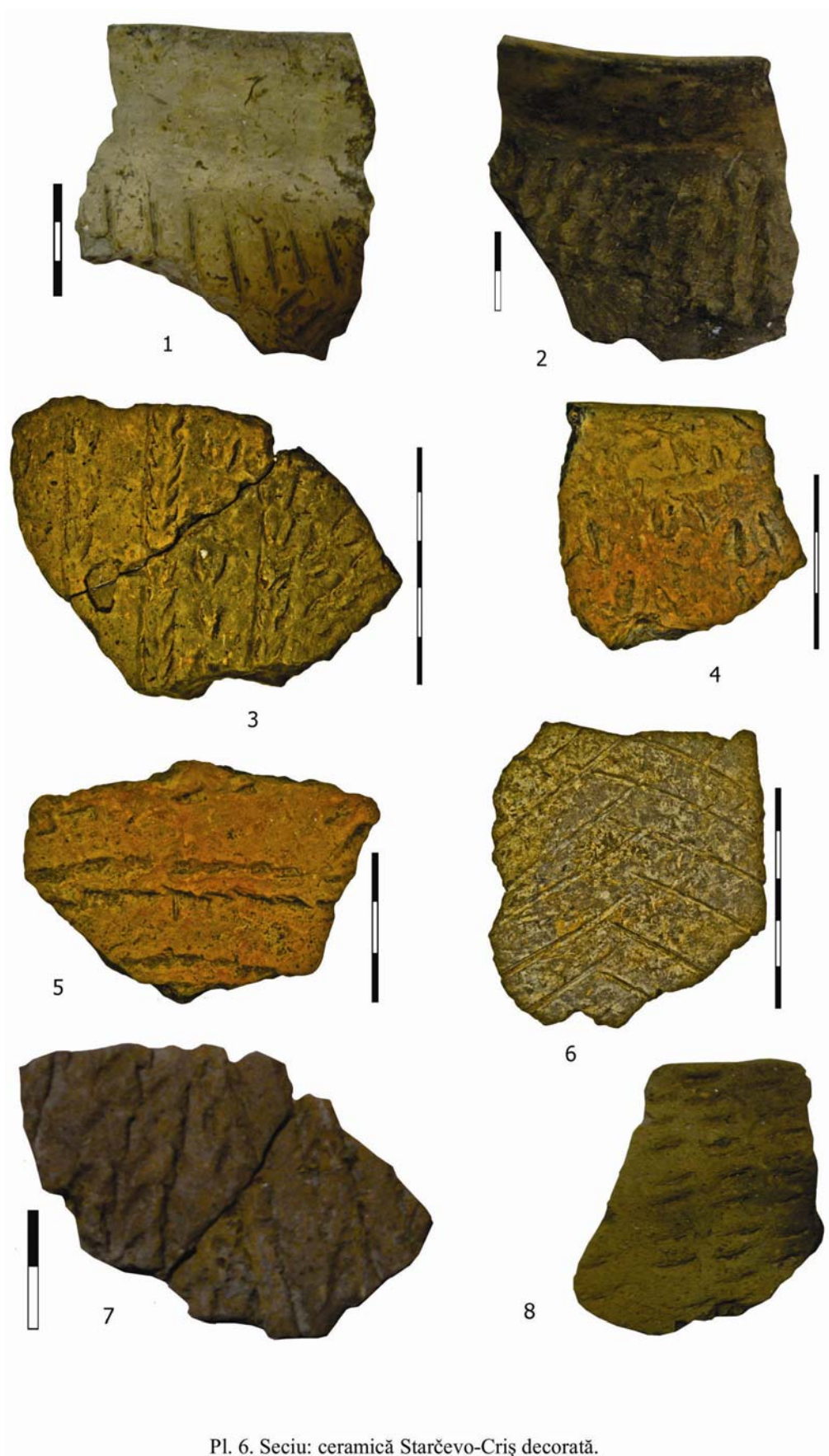

Pl. 3. Seciu: 1. profilul secțiunii I/2009; 2. profilul secțiunii II/2012; 3. segment din profilul secțiunii II/2009; 4.-5. mormântul 1.

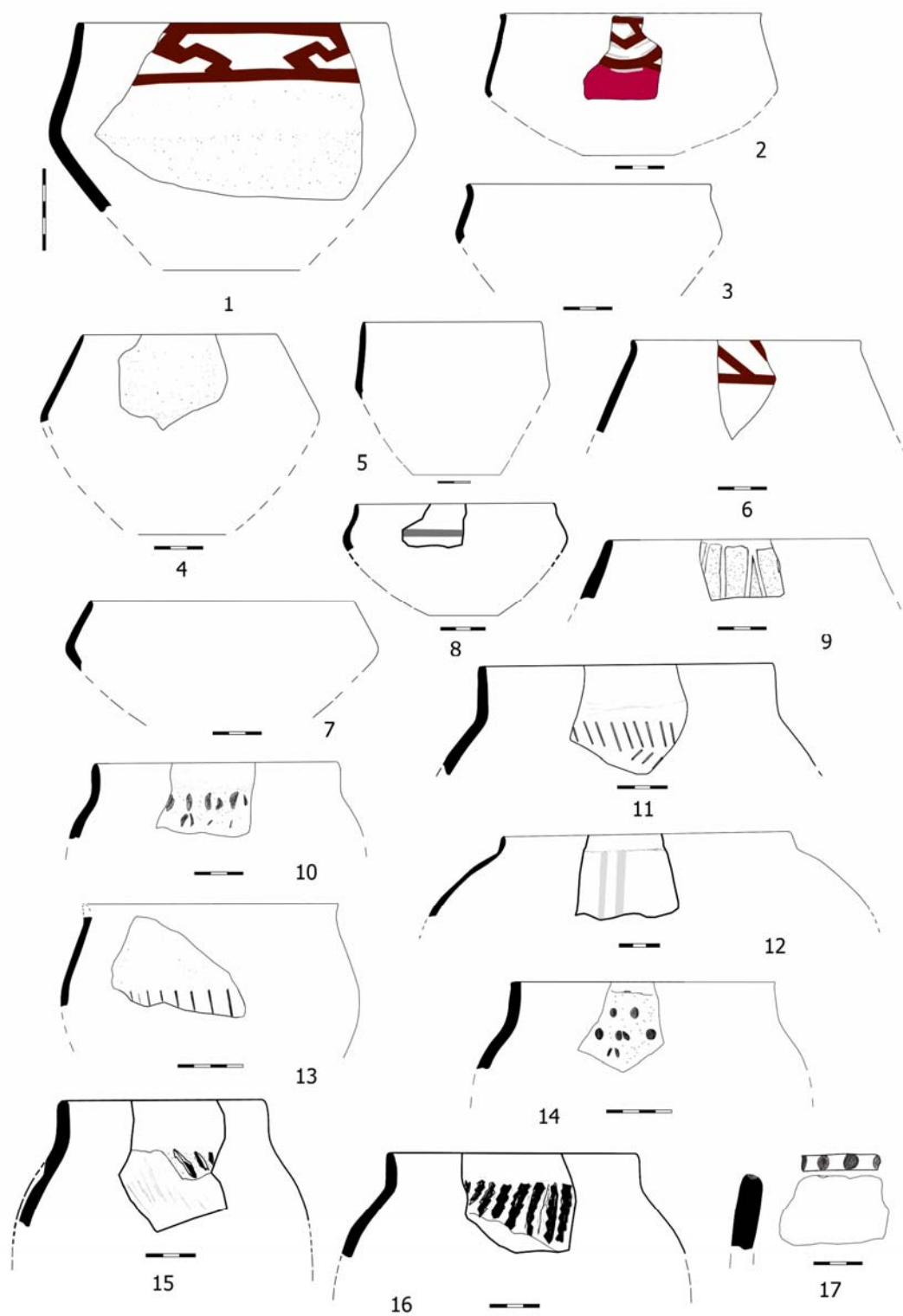

Pl. 4. Seciu: 1.-2., 4.-6. ceramică Starčevo-Criș pictată cu brun; 3. alb pe fond roșu.

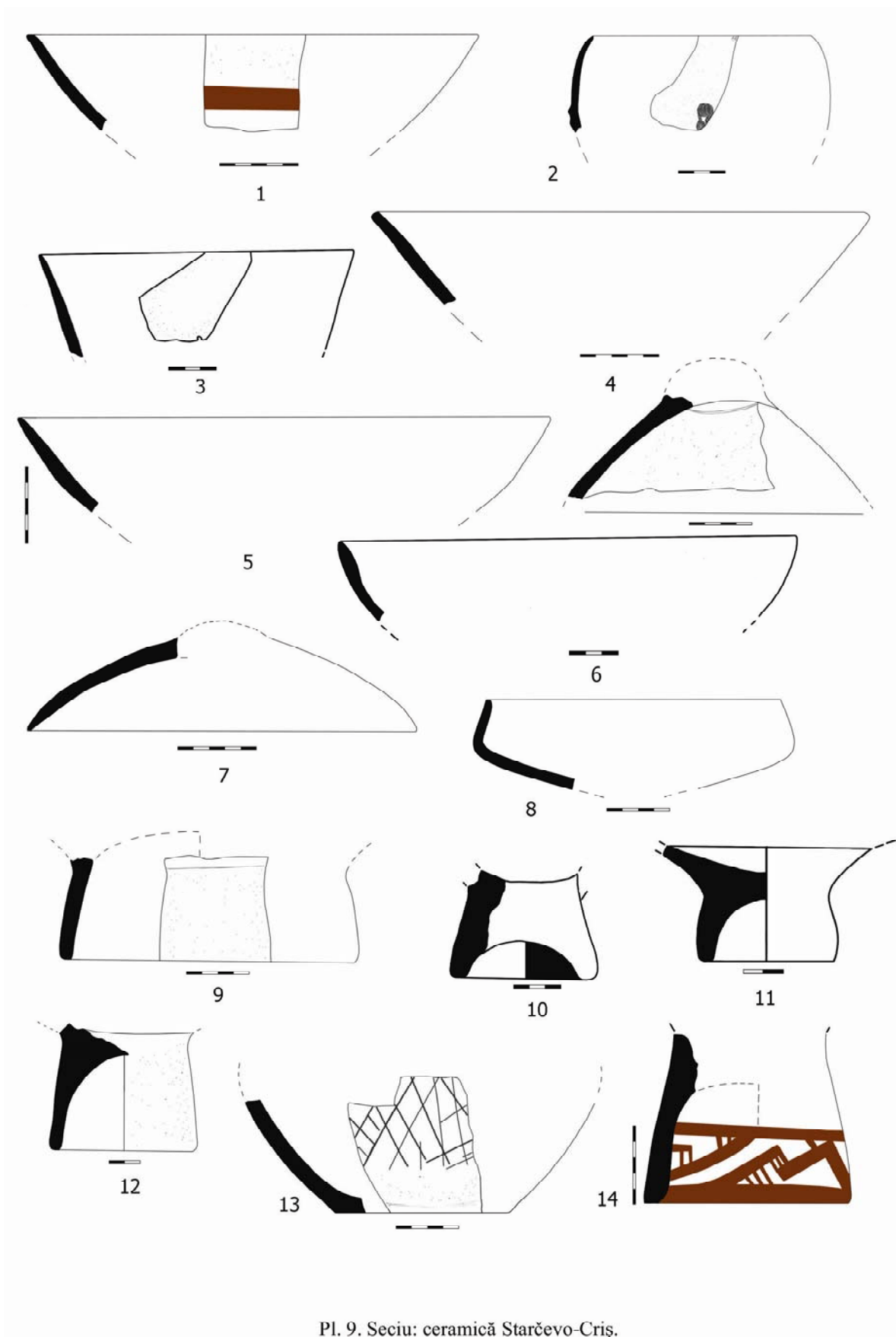

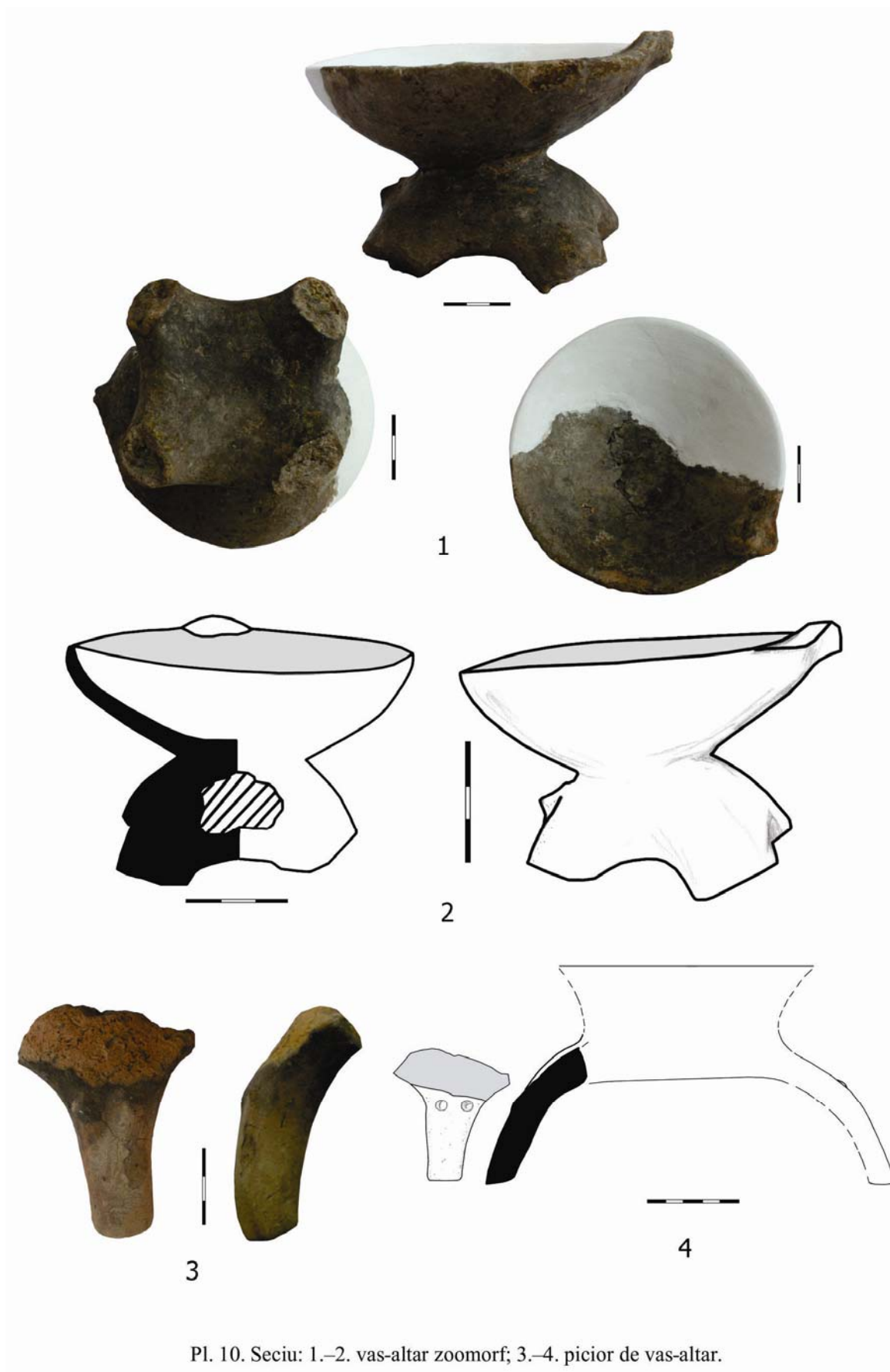

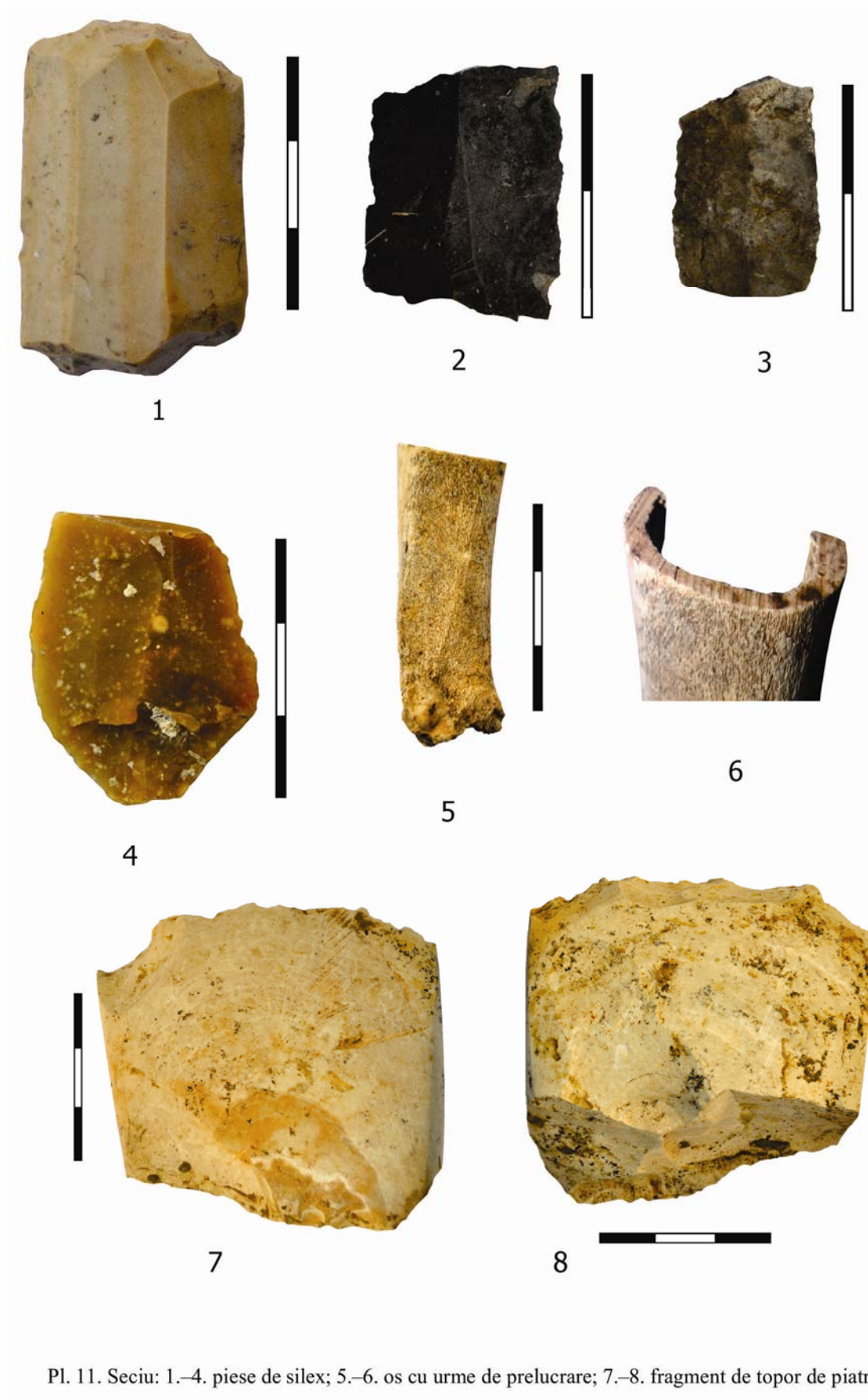

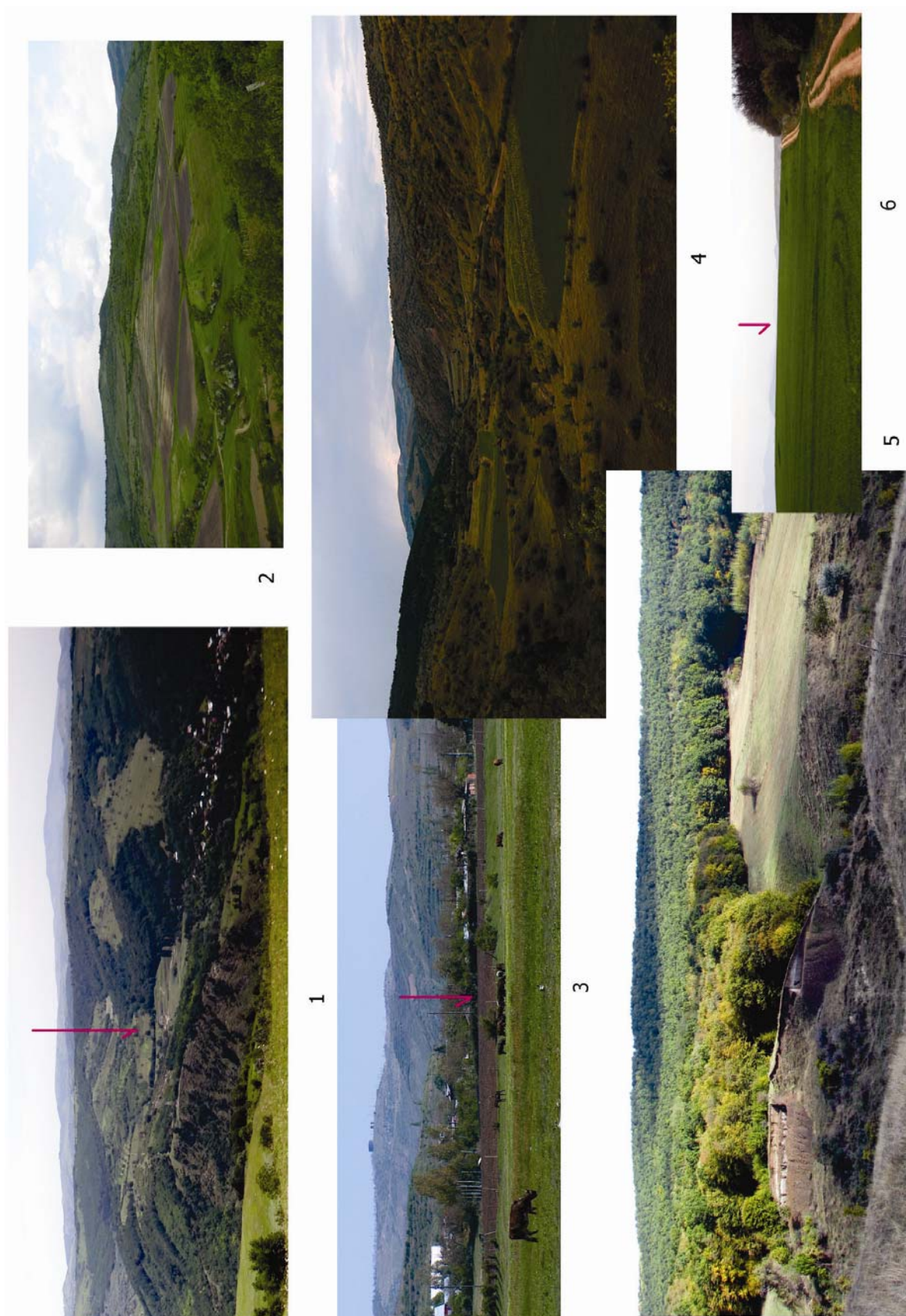
Pl. 8. Seciu: ceramică Starčevo-Criș.

Pl. 11. Seciu: 1.-4. piese de silex; 5.-6. os cu urme de prelucrare; 7.-8. fragment de topor de piatră

Pl. 12. Situri Starčevo-Criș din nordul Munteniei: 1. Ceptura; 2. Ghinoaică; 3. Urlați; 4. Valea Budureasca; 5. Coțatcu; 6. Păulești.